

PRACA ORYGINALNA

Ankieta dla międzynarodowych badań porównawczych kondycji psychicznej wybranych grup osób

Questionnaire for international comparative studies of psychological conditions of chosen groups of people

Andrzej Brodziak, Ewa Ziółko, Małgorzata Muc-Wierzoń

STRESZCZENIE

Katedra i Oddział Kliniczny Chorób
Wewnętrznych Wydziału Zdrowia
Publicznego SUM

Autorzy na wstępie uzasadniają celowość badań porównawczych ogólnej kondycji psychicznej wybranych grup osób w różnych krajach. Przeciętna kondycja psychiczna danej społeczności wpływa nie tylko na zdolność do pokonywania problemów społecznych, ale i także na stan zdrowia. Opracowali oni ankietę, w trzech wersjach językowych, która ich zdaniem może być pomocna dla międzynarodowych badań porównawczych. Treść stwierdzeń testowych tej ankiety uwzględnia założenia kilku różnych uznanych narzędzi pomiarowych. W pracy opisano strukturę opracowanej ankiety i zamieszczono jej trzy wersje językowe. Autorzy w rozdziale końcowym wspominają o zdobytych już doświadczeniach z badań przeprowadzonych przy użyciu tego narzędzia i zapowiadają przedstawienie tych wyników w następnych swoich pracach.

SŁOWA KLUCZOWE

porównawcze badanie ankietowe, kondycja psychiczna, zdrowie, problemy społeczne

ADRES

DO KORESPONDENCJI:

Andrzej Brodziak
Szpital Specjalistyczny Nr 1 w Bytomiu
Katedra i Oddział Kliniczny
Chorób Wewnętrznych
41 - 902 Bytom, ul. Żeromskiego 7
e-mail.: andrzejbrodziak@wp.pl
tel./fax 32/281-21-22

Ann. Acad. Med. Siles. 2009, 63, 3, 48-52
Copyright © Śląski Uniwersytet Medyczny
w Katowicach
ISSN 0208-5607

ABSTRACT

The authors justify the purposefulness of comparative survey studies of general mental condition of selected groups of people in different countries. The average strength of the psychological condition affect the ability to overcome social problems and also influence health. They developed a questionnaire in three languages, which may be useful for international comparative research. The content of the statements of this questionna-

ire takes into account assumptions of a number of main recognized characteristics. The paper describes the structure of the questionnaire and presents three language versions. The authors mention the results gained already from studies carried out using this tool and promise to present these results in their subsequent papers.

KEY WORDS

comparative survey studies, psychological condition, health, social problems

WSTĘP

Optymizm, pozytywne emocje, wigor, tzw. energia psychiczna wyznaczają samopoczucie. Od przeciętnego poziomu optymizmu i samopoczucia psychicznego zależy zdolność danej społeczności do pokonywania trudności, choćby takich jak przezwycięzenie obecnego kryzysu ekonomicznego. (2009)

Śledzenie wypowiedzi publicystycznych oraz przeprowadzone osobiście rozmowy z młodymi osobami w kilku krajach europejskich (Polska, Czechy, Węgry, Belgia) skłaniają także do zastanowienia się, czy ogólna kondycja psychiczna narodów europejskich jest rzeczywiście dobra. Wyzwaniem wobec zapatrywania o pozytywnym stanie ducha współczesnej młodzieży jest niska dzietność (przyrost naturalny) w większości krajów europejskich. W trakcie spotkań i rozmów z młodzieżą czasami odnosi się wrażenie, że rozpowszechniona jest postawa pasywna, brak fascynacji możliwymi wydarzeniami przyszłymi, rodzaj „deficytu wyzwania”.

Od wielu lat jest znana także teoria Aarona Antonovsky'iego, który wiązał wręcz stan zdrowia z tzw. koherencją psychiczną (1-6). Pojęcie to, jak wiadomo, obejmuje zdolność danej osoby do rozumienia otaczającej rzeczywistości, dostrzegania sensu świata i zaradność. Koncepcja koherencji jako czynnika istotnego dla samopoczucia i zdrowia jest stale rozwijana (7,8).

Ostatnio postuluje się, że istotnym dla zdrowia fizycznego faktorem jest tzw. koherencja emocjonalna(9). Odnajdywane są więc związki pomiędzy zdrowiem a tzw. inteligencją emocjonalną (10-13) S. Ventegodt zestawia te pojęcia także ze zbliżonymi koncepcjami jakości filozofii życiowej, misji życiowej i sensu życia (14,15).

Warto zauważyć także, że częste są ostatnio próby szacowania kondycji psychicznej pew-

nej osoby lub pewnej populacji wykorzystujące gradację rozwoju osobowości, zwaną „mapą świadomości”, zaproponowaną przez Davida Hawkinsa (16,17).

W kilku poprzednich pracach przedstawialiśmy teorię przypisującą duże znaczenie istnieniu ludzi i określającą także sens życia ludzkiego na planie całego Wszechświata (18,19).

Przemyśleliśmy także możliwość wpływania na samopoczucie poprzez zapoznanie się z teoriami uwypuklającymi znaczenie i sens życia ludzi (20,21). Być może część osób w sposób intuicyjny lub poprzez wytrwałe wchłanianie dostępnej wiedzy jest także przeświadczona o znacznym prawdopodobieństwie prawdziwości takich teorii.

Umiejętność oszacowania kondycji psychicznej pewnej pojedynczej osoby i ewentualnie przeciętnej kondycji pewnej grupy - uwzględniająca wspomniane czynniki wydaje się być ważna. Postanowiliśmy, więc opracować w tym celu odpowiednią ankietę.

Upatrujemy dwa zastosowania dla tego formularza. Ankieta może być użyta dla oszacowanie przeciętnej kondycji psychicznej w wybranych grupach osób. Oszacowania takie są użyteczne, gdy w pewnej populacji narasta napięcie emocjonalne spowodowane np. przyczynami ekonomicznymi lub, kiedy w pewnej populacji dochodzi do znacznych konfliktów społecznych. Odpowiedzi na pytania (sugestie) zawarte w ankiecie mogą posłużyć także w procesie indywidualnej porady, mającej na celu rozwój kreatywności a nawet psychoterapię w związku z występującymi zaburzeniami emocjonalnymi.

STRUKTURA OPRACOWANEJ ANKIETY

Opracowaną ankietę zamieszczono w tabeli I. Tłumaczenie tej ankiety na język francuski zamieszczamy w tabeli II., a na język angielski w tabeli III. Starano się opracować możliwie krótki kwestionariusz, przy pomocy, którego można byłoby jednak sprawdzić zapatrywania na wszystkie omówione wyżej determinanty dobrej kondycji psychicznej.

Tabela I. Ankieta umożliwiająca oszacowanie ogólnej „kondycji psychicznej człowieka” oraz udzielenie porad szczegółowych dotyczących wyróżnionych czynników składowych.

Lp.	Ankieta jest anonimowa, prosimy jednak określić : Płeć: M, Ż, Wiek, lat... Grupa badana, określona hasłem: „....”			
	Prosimy o szczerze scharakteryzowanie swoich poglądów, postaw określonych przez poniższe 20 stwierdzeń. Zwracamy uwagę, iż odpowiedzi „tak” należy udzielić stawiamy w wypadku potwierdzenia danego stwierdzenia, odpowiedź „nie” – jeśli własne przekonanie (charakterystyka) jest odwrotnie, jeśli jest negacja danego stwierdzenia. Można udzielić odpowiedzi pośredniej.	Tak (+1)	Po- śred- nio (0)	Nie (- 1)
1	Nie doznałem w przeszłości lub całkowicie przezwyciężyłem negatywne wpływy, które mogłyby powodować we mnie takie zaburzenia emocjonalne jak: depresja, długotrwały lęk, poczucie winy, poczucie krzywdy, żalu, upokorzenia, utraty godności, gniewu, nienawiści, chęci zemsty, odegrania się, itp. .			
2	Nie mam mentalności ofiary, a za wszelkie inicjowane przeze mnie działania ponoszę wyłączną odpowiedzialność			
3	Wysoko oceniam swoją wartość. Mam bardzo dobre mniemanie o sobie			
4	Niemal stale mam dobry nastrój			
5	Nie jestem zazdrosny			
6	Wierzę w pewną formę „życia po życiu”			
7	Nie noszę oglądania i przeżywania filmów i scen okrutnych, sadystrycznych pokazujących pastwienie się kogoś nad innym człowiekiem lub ludźmi			
8	Życie postrzegam jako ekscytujące i inspirujące, skutecznie radzę sobie z wyzwaniem. Cechuje mnie postawa elastyczna i nieosądzająca. Realistycznie oceniam problemy. Nie jestem uzależniony od osiągania sukcesów. Nie wchodzę w rywalizację. Unikam konfliktów. Zawsze dążę do zgody. Na ogół mam zaufanie do ludzi. Nie mam skłonności do osądzania i kontrolowania zachowań innych ludzi. Wytwarzam wokół siebie poczucie bezpieczeństwa i swobody.			
9	Cechuje mnie otwartość umysłu, niezależność, chęć i zdolność przyjaznego oddziaływania na innych. Uważam się za osobę zaradną, na ogół skuteczną w swoich działaniach .			
10	Na ogół mam poczucie, iż rozumiem to co się wokół mnie dzieje jak i to co dzieje się na świecie			
11	Postrzegam świat jako sensowny twór, który się rozwija i podąża do określonego celu. Jego rozwój zachodzi obecnie w dużej mierze dzięki wysiłkom ludzi. Sądzę więc, że należy się angażować w jego rozwój i pomyślność.			
12	Jestem przekonany o ogromnym znaczeniu ludzi i stojącym przed nimi zadaniem			
13	Mam ochotę do podejmowania różnych działań na polu zawodowym i osobistym, także takich które są działaniami na rzecz innych ludzi. Wyznaczyłem sobie swoją misję życiową, która uwzględnia moje osobiste predyspozycje i użyteczność dla zasadniczych celów ludzkości. Mam określone wyobrażenie sytuacji docelowej własnych działań życiowych.			
14	Lubię podejmować działania, których skutki mogą się przejawiać dopiero w odległej przyszłości i które dotyczą rozległego, nawet globalnego pola wydarzeń			
15	Sądzę, że należy się przykładać do doskonalenia relacji międzyludzkich, tzn. współuczestniczyć w propagowaniu przyjaznej postawy wobec innych, poszanowania wolności słowa i wolności działania, przeciwdziałać wszelakim zapędom autorytarnym			
16	Szybko i zdecydowanie angażują się w działania mające na celu przeszkodzenie (zneutralizowanie) poczynań ludzi, którzy staraliby się unicestwić realizowanie głównego zadania ludzkości.			
17	Szybko spostrzegam hipokryzję. Sądzę iż wygłaszanie poglądów, sądów, które są sprzeczne z własnym i poczynaniami jest nieelegancki i szkodliwe.			
18	Sądzę, że zasady etyczne, w miejsce kategorycznych nakazów i zakazów mogą być oparte o spostrzegane prawidłowości, iż czynienie zła na dłuższą metę nie popłaca oraz zasadę „nie czyni drugiemu co Tobie nie miłe”			
19	Potrafię sprawić, aby podejmowany trud, używany czas i energia na rzecz innych była mi wynagradzana, niekoniecznie finansowo lecz także przez doznawane satysfakcje.			
20	Potrafię sobie radzić z „zespołem wypalenia”, tzn. nadal jestem w stanie ustalić zajęcia, zadania, tematy zainteresowań, które robią na mnie wrażenie „świeżych”, oryginalnych, nie nudnych a nawet zajmujących.			
W	Po przypisaniu dla podanych stwierdzeń liczb wg. zasady: dla „Tak” +1, dla „Nie” - 1, dla odpowiedzi „pośrednio” 0 należy wyliczyć sumę algebraiczną (która może się zawierać w przedziale < -20, 0, +20 >)			

KWESTIONARIUSZ DLA BADAŃ MIĘDZYNARODOWYCH

Tabela II. Le questionnaire – outil de estimation de l'état d'esprit

	<p>Nous vous en prie préciser d'abord : Genre : M F âge Groupe des personnes</p> <p>Après répondre aux questions (marquer une possibilité oui, au milieu , non) et compter le résultat finale, ça veut dire compter somme algébrique [points positives moins points négatives]</p>			
<p>No de item</p>	<p>Les contenu des questions</p>	<p>Oui (+1)</p>	<p>Au milieu (0)</p>	<p>Non (-1)</p>
1	Je n'a pas essayé (ou j'ai surmonté) des effets négatifs qui me troublés et déclenché.: la dépression, l'anxiété prolongée, ou le sentiment de culpabilité, le sentiment d'injustice, de la tristesse, d' humiliation, de la perte de dignité, de la colère, la haine, le désir de vengeance, etc ...			
2	Je n'ai pas la mentalité de victime, et je me sent responsable des toutes actions initiés par moi.			
3	J'ai une très bonne opinion de moi-même et le sentiment de ma haute valeur			
4	Je suis presque constamment de bonne humeur			
5	Je ne suis pas jaloux			
6	Je crois en une certaine forme de „vie après la vie”			
7	Je déteste regarder des films ou éprouver des scènes cruelles, sadiques, horribles, pleines de la haine			
8	J'éprouver la vie comme stimulante et inspirante. Je fais face efficacement aux défis. Mon attitude est flexible. J'évalue les problèmes avec réalisme. Je ne suis pas dépendant de la réussite et je n'entre pas dans les rivalités. J'évite les conflits. J'essaye d'être toujours d'accord (même si je peux être assertif). En général, je fais confiance aux hommes. Je n'ai pas de tendance à juger et à contrôler le comportement des autres personnes. Je produit autour de moi un sentiment de sécurité et de liberté.			
9	Je me caractérise par l'esprit ouvert, l'indépendance, la volonté et la capacité de influencer positivement les autres. Je crois que je suis ingénieuse et que je peux en générale débrouiller efficacement pendant mes actions.			
10	En général, j'ai le sentiment que je comprend ce qui se passe autour de moi et ce qui se passe dans le monde.			
11	Je perçois le monde comme une créature raisonnable et rationnelle, qui se développe vers le but particulier. Maintenant son développement s'effectue en grande partie grâce à des efforts de l'homme. Je pense qu'on doit s'engager dans son développement et prospérité.			
12	Je suis convaincu qu'il y a une énorme importance des hommes et des tâche lesquelles ils devront accomplir .			
13	Je tiens à prendre différentes actions dans ma vie professionnelle et personnelle, y compris les activités pour d'autres personnes. J'ai déterminé la mission particulière dans ma vie, qui prend en compte mes prédispositions personnelles et l'utilité pour des objectifs clés pour l'humanité. J'ai une idée de la situation de destination de ma propre vie.			
14	J'aime entreprendre les actes lesquelles peuvent donner des résultats dans l'avenir lointain, et qui concernent un grand cercle des événements.			
15	Il doit s'attacher à l'amélioration des relations interpersonnelles et contribuer à la promotion de l'attitude amicale envers les autres, lutter pour la liberté d'expression et d'action et s'opposer contre de forces autoritaires.			
16	Il faut rapidement et vigoureusement s'engager dans des activités contre les personnes qui essaient de s'opposer à la réalisation des tâches principales de l'humanité.			
17	Je remarque rapidement de l'hypocrisie. Je pense que la présentation des opinions et des assurances, qui sont incompatibles avec ses propre actes sont inélégante et nocives.			
18	J'approuve des règles éthiques spécifiques qui consiste sur élimination de jalousie et lesquelles stabilisent le système social et sont favorable pour les autres personnes.			
19	Je peux le faire que mon travail, les prêts de temps et de l'énergie pour les autres soient récompensés non nécessaire financièrement, mais aussi par la satisfaction.			
20	Je peux faire face à la „syndrome d'épuisement”, c'est-à-dire je suis encore en mesure d'établir des emplois, les tâches, les sujets d'intérêts, qui me font sentir « nouveau: », original, pas ennuyeux, et même intéressant.			
	Somme algébrique			

Tabela III. The questionnaire allowing to estimate the overall „mental condition of a person” and to give him advices on specific components of the feelings and highlighted troubles.

Nr	The survey is anonymous, but please specify: Sex.: M, F Age, years..... The group studied, defined by entry : “.....”			
	Please be sincere to characterize your views, attitudes defined by the following 20 statements. Please note that answers „yes” should be given in case we confirm the statement, the answer „no” - if your conviction (characteristics) is opposite(if it is negation of the statement. You can answer also as „between”(in the middle).	Yes (+1)	Be- tween (0)	No (- 1)
1	I didn't experience in the past or I overcame completely negative impacts that could result in me emotional disorders such as depression, prolonged anxiety, guilt, sense of injustice, grief, humiliation, loss of dignity, anger, hate, desire for revenge, to win back, etc.			
2	I have not the victim mentality, and I am solely responsible for any action initiated by me			
3	I assess highly the value of me. I have a very good belief about yourself			
4	I have a good mood almost constantly			
5	I am not jealous			
6	I believe in some form of „life after life”			
7	I hate watching movies or experience cruel, sadistic live scenes showing humulation or torture to someone			
8	I perceive life as exciting and inspiring. I effectively deal with challenges. My attitude is flexible and not prejudging. I realistically assess problems. I am not dependent on the achievement of success and don't fall to competing. I avoid conflicts. You consent to the daze. In general, usually, I strive to consent and I have confidence in people. I do not have a tendency to judge and control the behavior of other people. I elicit around me a sense of security and freedom.			
9	I think that I am characterized by openness of mind, independence, willingness and ability to influence friendly others. I believe to be a resourceful person, generally effective in its actions.			
10	In general, I have a feeling that I understand what is happening around me and what is happening in the world.			
11	I perceive the world as a meaningful creature, which develops and follows a specific aim. Its development is now largely through the efforts of people. So, I think that one should be involved in its development and prosperity.			
12	I am convinced of enormous importance of people and the task facing them.			
13	I like to be engaged in various activities, professional and personal, including such activities, which serve other people. I set up my life mission, which takes into account my personal suitability and usability for the key goals of humanity. I have rather precise imagination of the target of own actions in life.			
14	I like to undertake actions, whose effects may manifest themselves in the distant future and which relate to large, even global field of events.			
15	I think that one should apply itself to improving interpersonal relationships, i.e. to contribute to promotion of friendly attitude towards others, respect for freedom of expression and freedom of action to counteract authoritarian inclinations.			
16	I engage quickly and decisively in activities aimed at prevention of actions of people, who tried to hamper the realization of the main tasks of mankind.			
17	I quickly notice hypocrisy. I think that declaring opinions, speaking about own points of views, which are contrary to own actions and proceedings is inelegant and harmful.			
18	I think that the ethical principles, in place of absolute prohibitions and injunctions may be based on the understanding that the evil, in long term does not pays and can be based on the principle „Do not do to others what would anger you if done to you by others”.			
19	I can procure that my efforts, time and energy lend for the others I rewarded to me, not necessarily financially but also by perceived satisfaction.			
20	I can cope with „burnout syndrome”, i.e. I am still able to settle occupations, tasks, topics, which are interesting to me and make impression „of fresh, original, not boring and even absorbing.			
R	After assigning to the given statements of numbers according to the rules: for „Yes” +1, for „No” - 1, for the response „between” 0, one should calculated the algebraic sum (which may be in the interval < -20, 0, +20 >)			

Ankieta zawiera 20 stwierdzeń. Osoba odpowiadająca na naszą ankietę ma zadanie określić czy „zgadza się” (czy potwierdza) czy też raczej zaprzecza (neguje) poszczególnym stwierdzeniom. Przewiduje się także odpowiedzi pośrednie.

Proponujemy się, aby odpowiedziom przypisywać punkty o wartościach: +1, 0, - 1 Dla odpowiedzi „pośrednio” przypisywana jest wartość 0

Konkretny wynik uzyskany przez pewną osobę, która wypełniła ankietę można wyrazić w skali < -20, 0, + 20 >.

Omówione na wstępie determinanty kondycji psychicznej są odnajdywane w wielu różnych analogicznych narzędziach. Tym nie mniej można stwierdzić, że w pytaniach nr 1, 2, 3, 4 oraz 7,8,9 staraliśmy się oddać sens przesłania zawartego w w/w „mapie świadomości” Davida Hawkinsa. Pytania nr 10 i 11 oraz 19 oddają po części przesłanie testu SOC Aarona Antonowskiego.

Wiele pytań jest wynikiem jednak z uznania opublikowanej przez nas hipotezy o znaczeniu istnienia ludzi dla ewolucji Wszechświata. Są to pytania nr 5,6,7,12,13,14,15,16,18.

Wydawało się nam, że warto uzupełnić te trzy źródła inspiracji jeszcze o pytania nr 17,20.

Część pytań sprawdza na ile osoba jest aktywna a nie bierna w zakresie aktywności społecznych oraz na ile jest wnikliwa oraz czy cechuje ją stała aktywność mentalna.

OMÓWIENIE DOTYCHCZASOWYCH PRÓB SPRAWDZENIE UŻYTECZNOŚCI

OPRACOWANEJ ANKIETY

Ankietę zastosowaliśmy już względem wielu grup studenckich na różnych kierunkach stu-

diów paramedycznych takich jak pielęgniarstwo, ratownictwo medyczne, zdrowie publiczne, dietetyka.

Zgodnie z zamierzonym przeznaczeniem tego narzędzia zastosowaliśmy już także tą ankietę w badaniu porównującym kondycję psychiczną dwóch analogicznych grup studenckich, a mianowicie studentów I roku pielęgniarstwa wyższych szkół zawodowych w Belgii i Polsce. Skład grupy badanych był w tym wypadku bardzo podobny.

Wyniki uzyskane w badaniu porównującym kondycję psychiczną młodych osób, w tym samym przedziale wieku, studiujących ten sam kierunek studiów wykazały różnice statystycznie znamienne dla wielu pytań uwzględnionych w ankiecie. Dane te przedstawiamy w oddzielnej publikacji.

PODSUMOWANIE

Dość często wygłaszane są niepokojące opinie o kondycji psychicznej współcześnie żyjących osób. Wydaje się więc, że jest celowe pozyskanie konkretnych ustaleń o stanie psychicznym wielu wybranych grup osób. Celowe są więc próby opracowania odpowiedniego narzędzia, użytecznego dla szacowania ogólnej kondycji psychicznej. Przedstawiona ankieta jest propozycją wstępną. Aby podążać do opracowanie sprawnego narzędzia pomiarowego jest potrzebne zebranie doświadczeń pozyskanych w trakcie licznych prób stosowania ankiety. W szczególności są konieczne ustalenia dokonane dla osób z różnych przedziałów wiekowych.

PIŚMIENNICTWO

1. Antonovsky A. Health, stress, and coping. Jossey-Bass Publishers, San Francisco 1979.
2. Antonovsky A. The sense of coherence as a determinant of health. W: J.D. Matarazzo, S.M. Weiss (Eds.), Behavioral Health: A handbook of health enhancement and disease prevention. Wiley, New York 1984.
3. Antonovsky A., The life cycle, mental health and the sense of coherence. *Isr J Psychiatry Relat Sci*, 1985; 22: 273-280.
4. Antonovsky H, Sagy S. The development of a sense of coherence and its impact on responses to stress situations. *J Soc Psych*; 1986; 126: 213-225.
5. Antonovsky. The structural sources of salutogenic strengths. W: C.L. Cooper, R. Paynes (Eds.), *Personality and Stress: Individual Differences*. Wiley, New York, 1991.
6. Antonovsky A. The structure and properties of the sense of coherence scale. *Soc Sci Med*. 1993; 36: 725-733.
7. Flensburg-Madsen T, Ventegodt S, Merrick J. Sense of coherence and physical health. Testing Antonovsky's theory. *Scientific World Journal*. 2006; 6: 2212-2219.
8. Endler PC, Haug TM, Spranger H. Sense of coherence and physical health. A „Copenhagen interpretation” of Antonovsky's SOC concept. *Scientific World Journal*. 2008; 8:451-453.
9. Flensburg-Madsen T, Ventegodt S, Merrick J. Sense of coherence and physical health. The emotional sense of coherence (SOC-E) was found to be the best-known predictor of physical health. *Scientific World Journal*. 2006; 6:2147-2157.
10. Cha C, Nock M. Emotional intelligence is a protective factor for suicidal behavior. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 2009; 48:422-430.
11. Akerjordet K, Severinsson E. Emotional intelligence: Part 1: the development of scales and psychometric testing. *Nurs Health Sci*. 200; 11:58-63.

12. Weng HC. Does the physician's emotional intelligence matter? Impacts of the physician's emotional intelligence on the trust, patient-physician relationship, and satisfaction. *Health Care Manage Rev*. 2008; 33:280-288.
13. Codier E, Kooker BM, Shultz J. Measuring the emotional intelligence of clinical staff nurses: an approach for improving the clinical care environment. *Nurs Adm Q* 2008; 32:8-14.
14. Ventegodt S, Andersen NJ, Merrick J. Quality of life philosophy I. Quality of life, happiness, and meaning in life. *Scientific World Journal*. 2003; 3:1164-1175.
15. Ventegodt S, Andersen NJ, Merrick J. The life mission theory II. The structure of the life purpose and the ego. *Scientific World Journal*. 2003; 3:1277-1285.
16. Hawkins D. Power vs. Force: The Hidden Determinants of Human Behavior. Hay House Inc., Carlsbad (California), 2002
17. Hawkins D. Transcending the Levels of Consciousness. Veritas Publishing, 2006
18. Brodziak A., Muc - Wierzgoń M. Participation of people in cosmic evolution and the sense of human life. *Ann Acad Med Siles*, 2008; 62: 167 - 169
19. Brodziak A. Theories attributing meaning to human life and promoting health. *The Internet Journal of World Health and Societal Politics*(ISSN: 1540-269X).2008. Volume 5 Number 2. <http://www.ispub.com/ostia/index.php?xmlFilePath=journals/ijwh/vol5n2/theory.xml>
20. Wader A. Skąd przychodzimy, kim jesteśmy i dokąd zmierzamy - weź udział w tej konferencji. Wydawnictwo BEL, Warszawa, 2008
21. Brodziak A. Społeczne i kulturowe następstwa uznania "Hipotezy o współudziale ludzi w nawrotowym odtwarzaniu się Wszechświata". *Ann Acad Med Siles*, 2009, 63: 40 - 47